

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОСВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Шамара Ірина Миколаївна

канд. екон. наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022

email: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000000224319185>

Гапоненко Ганна Ігорівна

канд. екон. наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Кривулькіна Дар'я Ігорівна

студентка

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: dariakryvulkina@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6745-2875>

Індустрія туризму виступає все більш значущим елементом в економіці України, вектор розвитку якої спрямований на активну інтеграцію у світове господарство, але разом з тим за темпами свого розвитку залишає Україну на найнижчих рейтингових позиціях світового туристичного ринку. В такій ситуації актуальними постають дослідження чинників, що створюють перешкоди для розвитку туризму в Україні та визначення перспектив вітчизняного туристичного ринку, що має стати основою для впровадження заходів щодо реалізації туристичного потенціалу України і стимулювання міжнародного туризму. У статті аналізується сучасний стан розвитку туристичної індустрії світу та України. Визначаються проблемні аспекти розвитку галузі в країні на основі показників індексу туристичної конкурентоспроможності. Досліджуються перспективи розвитку національного туристичного ринку. Предметом дослідження статті є сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку національного туристичного ринку в контексті загальносвітових тенденцій. Мета полягає у вивченні стану туристичного бізнесу в Україні, виявленні проблем та перспектив розвитку вітчизняного туристичного ринку. Завдання: виявлення особливостей ринку туристичних послуг України та перспектив успішного виходу на світовий ринок туристичних послуг. Використовуються загальнонаукові методи: аналітичний, статичний, описовий, порівняльний та структурно-логічний аналіз. Отримано такі результати: на основі проведеного дослідження, було виявлено, що рівень розвитку туристичного ринку України дуже низький в порівнянні зі світовими показниками, при тому, що Україна має потужний туристичний потенціал. Доведено, що Україна може запропонувати конкурентоспроможні туристичні продукти за всіма перспективними туристичними напрямками та має всі можливості успішного виходу на світовий туристичний ринок при умові подолання наявних проблем вітчизняної галузі. Висновки: необхідним є підвищення рівня основних напрямів стимулювання туристичної діяльності в Україні, що зможе посилити взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами розвитку як всієї країни, так і окремих регіонів, що, в свою чергу, сприятиме зміцненню економіки, наповненню бюджету, збільшенню рівня доходів населення, створенню потужної туристичної галузі та збереженню історико-культурної спадщини країни.

Ключові слова: динаміка туристичних потоків, індустрія туризму, конкурентоспроможність, міжнародний туризм, туризм, туристичний ринок.

Постановка проблеми.

Туристичний ринок набуває дедалі більшого значення для розвитку світової економіки. Такі країни, як США, Франція та Іспанія, борються за лідерство в цьому секторі з метою позиціонувати себе як першу в світі туристичну державу, що є дуже вигідною метою. Індустрія туризму не тільки приносить доходи для країни та культурного багатства, але також є одним з найважливіших економічних двигунів для зростання та розвитку.

Політична криза та бойові дії на сході України негативно позначились на іміджі країни, що призвело до скорочення обсягів в'їзного туризму. Наразі розвиток національного туристичного ринку України залежить як від сприятливості міжнародної ситуації та ефективності державної

політики, так і від діяльності функціонуючих у цьому сегменті підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій.

Дослідженню національного туристичного ринку України присвячують свою наукову діяльність такі вітчизняні вчені як Любіцева О.О., Бейдик О.О., Кудла Н.Є., Квартальний В.А., Ковальчук С.В., Фролова Г.І, Пестушко В.М. та інші. Важливим є науковий вклад учених кафедр туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Парфіненко А.Ю., Шамара І.М., Волкова І.І., Посохов І.С., Юрченко С.О., Гапоненко Г.І., та ін.

Мета статті полягає у вивченні стану туристичного бізнесу в Україні, виявленні проблем

та перспектив розвитку вітчизняного туристичного ринку.

Виклад основного матеріалу.

Туризм, будучи одним з найбільших секторів економіки у світі, створює робочі місця, сприяє експорту та процвітає у всьому світі. Сектор, що складається з широкого спектру галузей, має на меті обслуговувати та підтримувати внутрішніх, міжнародних, ділових туристів та рекреантів. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) міжнародні подорожі в 2018 році досягли 1,4 млрд прибуттів, тобто на 5,4% більше порівняно з попереднім роком (рис. 1) [8]. Таким чином, починаючи з 2009 року, туристична сфера

постійно зростає, темпи зростання якого в середньому зростають на 4% щороку.

На основі цих даних можемо зробити прогноз зростання кількості прибуттів до 2022 року (рис. 2). За результатами проведеного тренд-аналізу можна зробити наступний висновок. Число міжнародних прибуттів з 2008 по 2022 рік має позитивну тенденцію зростання, що підтверджується коефіцієнтом апроксимації ($R^2 = 0,968$). Щорічне збільшення туристичного потоку в досліджуваний період становить 49,3 млн. чол. Період падіння числа туристів у 2009 році, що можна побачити на графіку, пов'язаний з економічною кризою.

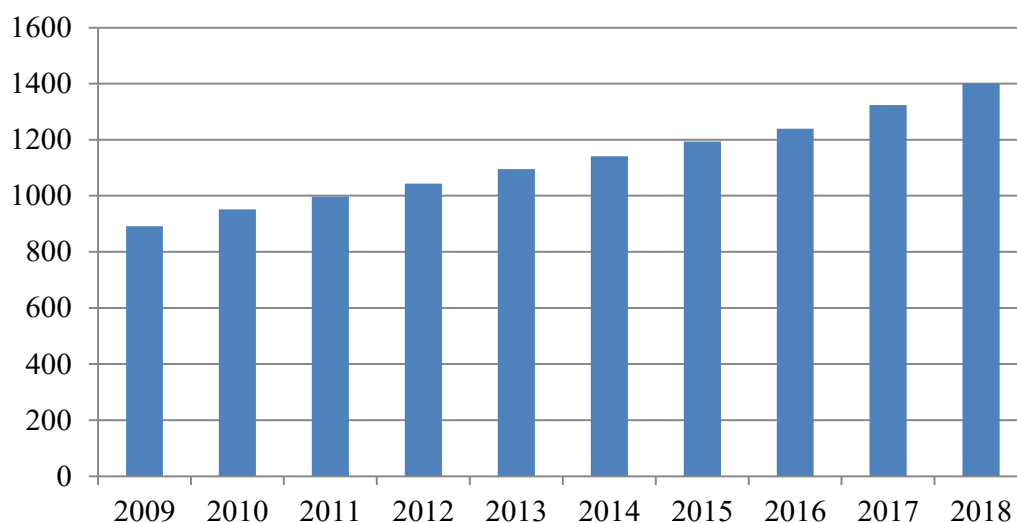

Рис. 1. Динаміка міжнародних туристичних прибуттів у 2009-2018 рр., млн. ос. [8]

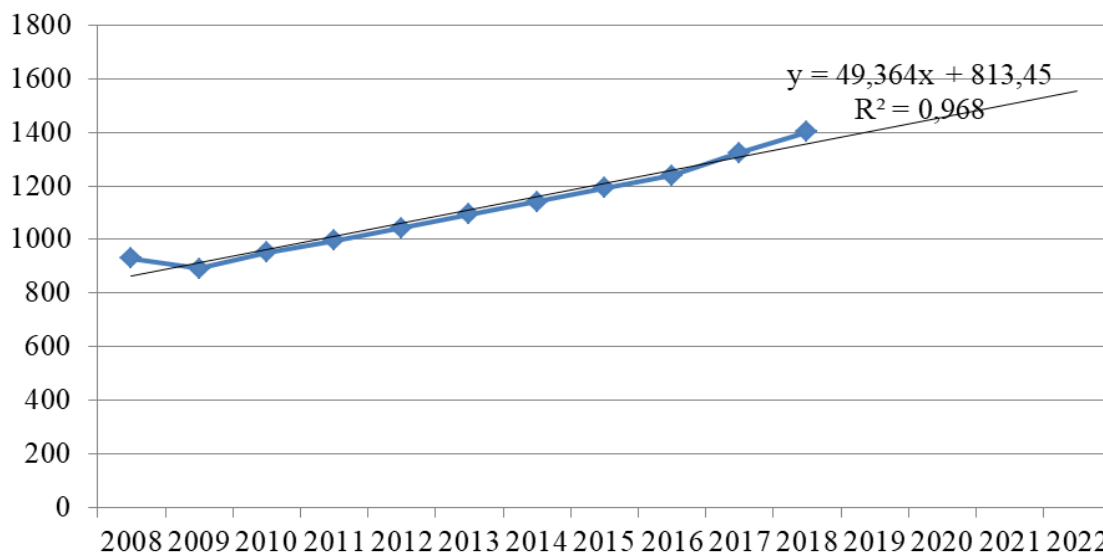

Рис. 2. Динаміка міжнародних туристичних прибуттів у 2008-2022 рр., млн. ос. [8]

Отже, з представленого прогнозу можна побачити, що сектор туризму мав абсолютно позитивну тенденцію та з вірогідністю більше 90% відсотків цей прогноз мав справдитись. Але на сьогоднішній день ми спостерігаємо форс-мажорну ситуацію, яка має величезний

негативний вплив на туризм. За даними звіту Всесвітньої туристської організації (UNWTO) станом на 6 квітня 2020 року туристам обмежений доступ за 209 напрямками, або 96% всіх напрямків у світі, через поширення COVID-19. Через те, що пандемія коронавірусу

розвивається дуже швидко, наразі оцінити вплив COVID-19 на сектор міжнародного туризму дуже складно. За попередніми оцінками ЮНВТО від 24 березня 2020 року міжнародні

прибуття знизяться на 20-30% у 2020 році (рис. 3), це призведе до втрат надходжень від туризму у розмірі від 300 до 400 млрд. дол. США (рис.4) [9].

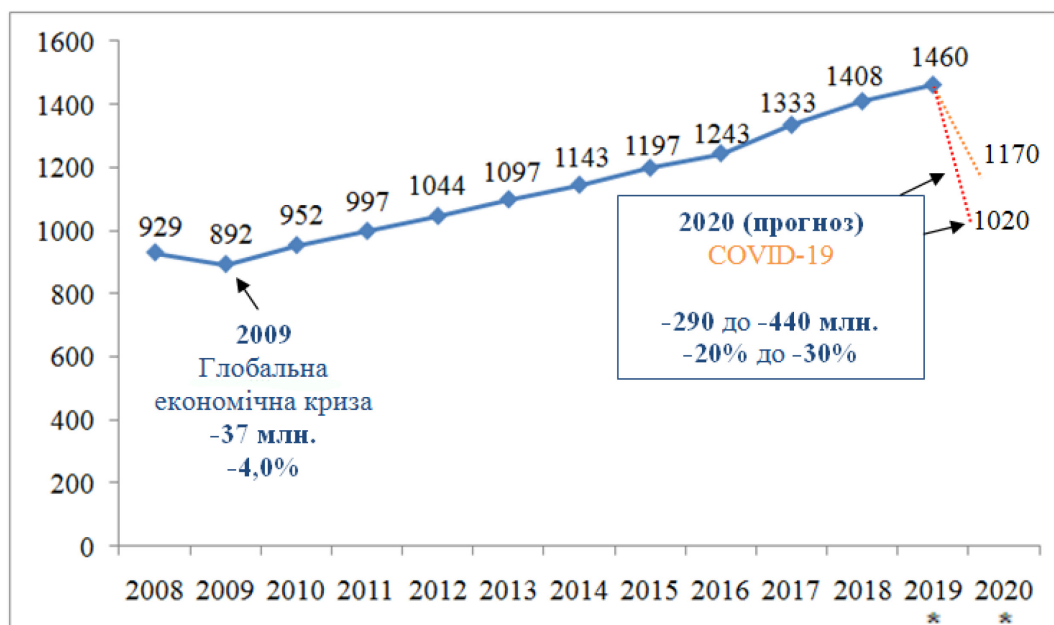

Рис. 3. Прогноз ЮНВТО у змінах в міжнародних надходженнях у 2020 році через поширення коронавірусу, млн. ос. [9] (*-прогноз)

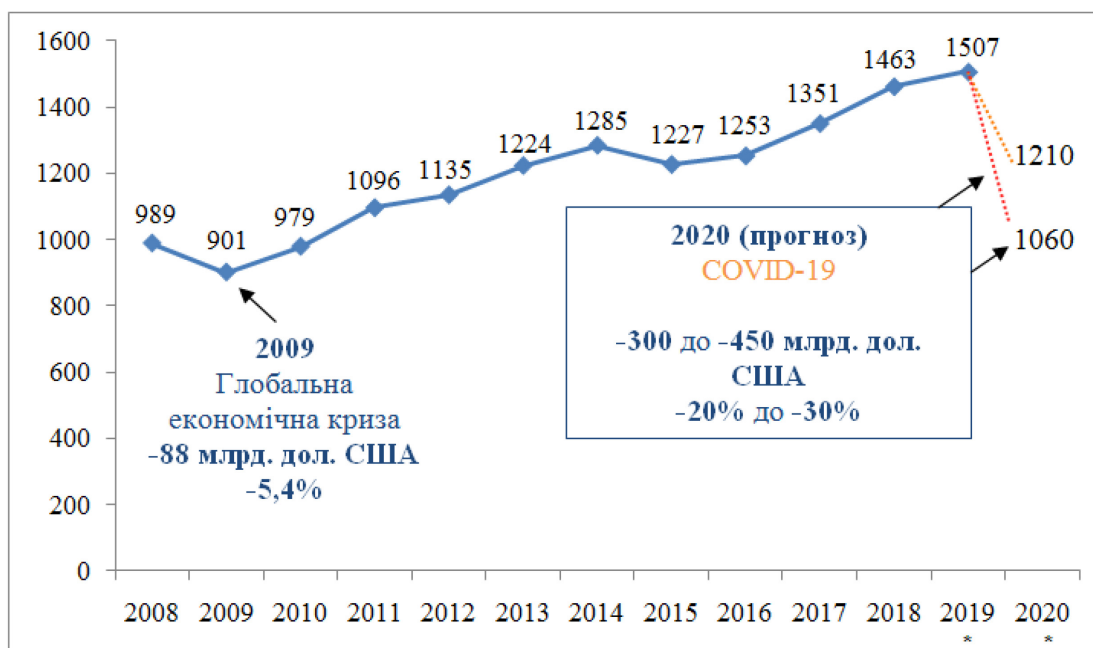

Рис. 4. Прогноз ЮНВТО у змінах в міжнародних надходженнях від туризму у 2020 році через поширення корона вірусу, млрд. дол. США. [9] (*-прогноз)

З наведених графіків можна зробити висновок, що пандемія COVID-19 суттєво вплинула на міжнародний туризм. За результатами проведеного тренд-аналізу, у 2020 році кількість міжнародних прибуттів мала зрости на 7% порівняно з 2018 роком (з 1408 млн. чол. до 1506 млн. чол.). Натомість через поширення коронавірусу бачимо прогнозне зменшення кількості міжнародних туристів з 1408 млн. чол. у

2018 році до 1020-1170 млн. чол. у 2020 (зменшення на 16,9-27,6%). У кількості надходжень від міжнародного туризму аналогічна ситуація: через пандемію прогнозується зниження надходжень з 1463 млрд. дол. США в 2018 році до 1060-1210 млрд. дол. США в 2020 (на 17,3-27,5%). Це лише попередні прогнози і, як вже зазначалось вище, наразі порахувати справжні втрати галузі дуже важко. Подальше

відновлення сектору туризму залежить від скоординованих дій усіх країн задля подолання наслідків пандемії COVID-19 та міжнародної співпраці.

У 2018 році на Європу припало половина міжнародних прибуттів у світі. Регіональний розподіл міжнародних прибуттів можна побачити на рис. 5.

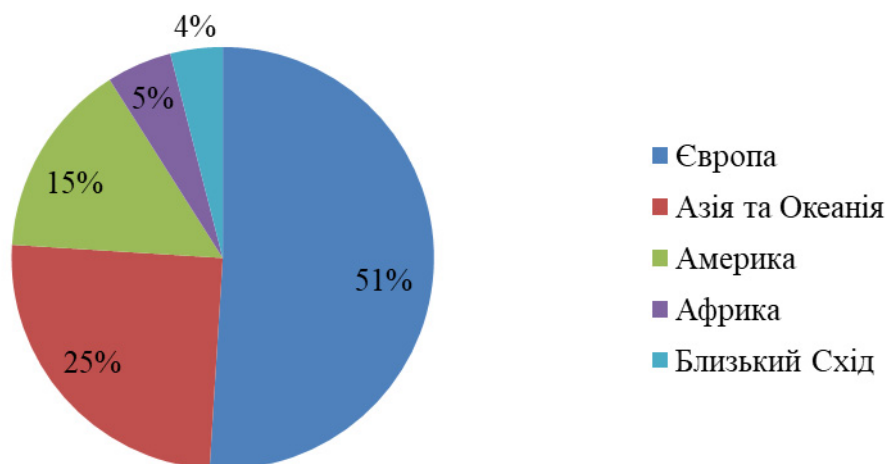

Рис. 5. Міжнародні туристичні прибуття за регіонами, 2018 р. [8]

У розрізі країн лідером залишається Франція з 89,4 млн. відвідувань, що на 2,5 млн. більше, ніж у 2017 році. Тримають лідерські позиції також Іспанія, США, Китай та Італія. Позиція України ж має негативну тенденцію і кожного року зміщується на одну сходинку вниз, досягнувши в 2018 році 27 місця [8]. У своєму щорічному аналізі, що визначає глобальний економічний вплив та

вплив на туризм у 185 країнах та 25 регіонах, дослідження Всесвітньої ради з туризму та туризму (WTTC) виявляє, що на туризм припадає 10,4% світового ВВП. США, Китай, Японія, Німеччина та Великобританія увійшли до першої п'ятірки ринків у 2018 році, що в сукупності становило 47% світового ВВП з подорожей та туризму (рис. 6).

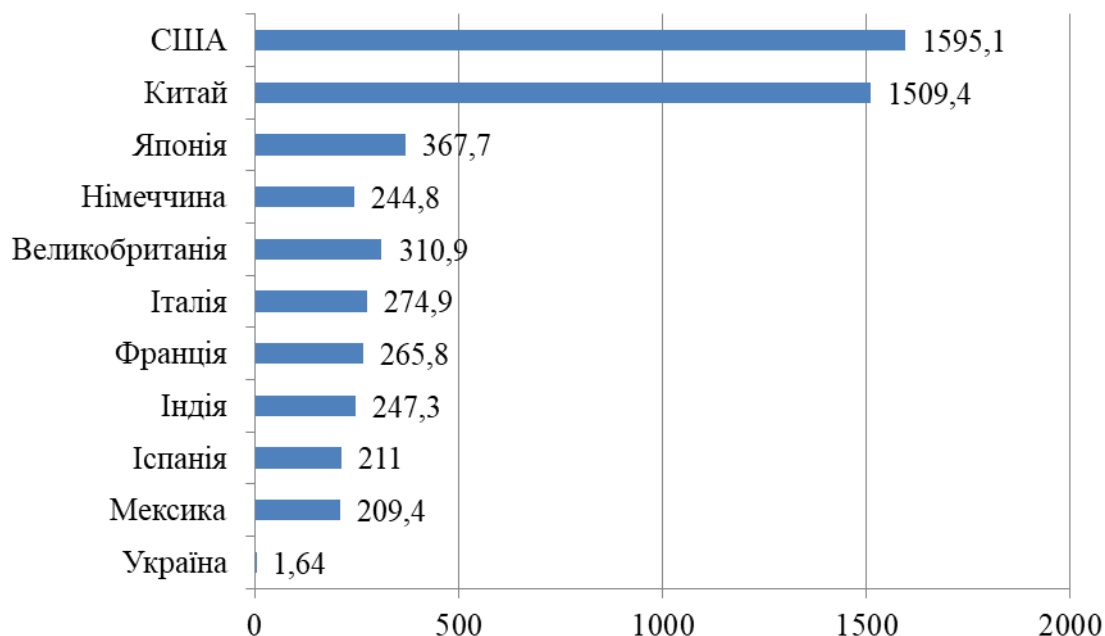

Рис. 6. Загальний вклад туризму в ВВП в 2018 році, млрд. дол. [9]

За показником вкладу туризму в ВВП Україна знаходиться на 95-му місці в світі. Це критично низько, враховуючи потенціал країни і кількість туристичних об'єктів на її території.

Аналізуючи доходи від міжнародного туризму в 2008-2018 роки (рис. 7), можна зробити висновки, що в період 2008–2018 рр. спостерігається майже стабільне зростання

доходів від міжнародного туризму: з 944 млрд. дол. США до 1451 млрд. дол. США.

Спади відбувались лише у роки, наступні за кризовими: 2009, 2015 та 2016 роки.

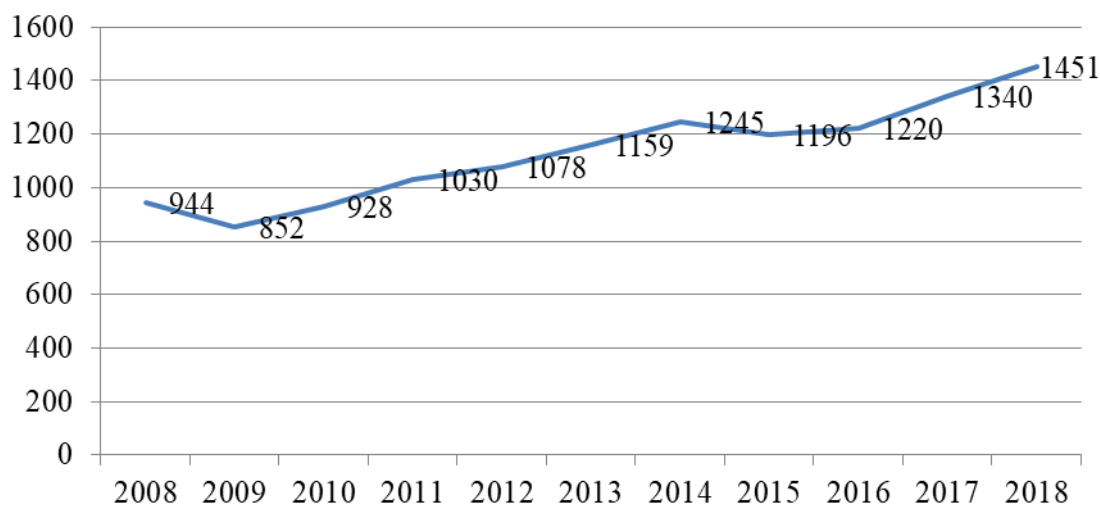

Рис. 7. Динаміка доходів від міжнародного туризму у 2008-2018 рр., млрд. дол. США. [8]

Щодо України, до 2013 року країна демонструвала позитивну динаміку розвитку туристичної індустрії та швидкий темп входження до міжнародного туристичного ринку. Однак після 2014 року через нестабільність соціально-

політичної ситуації в державі показник кількості прибуттів значно знизився, хоча показник кількості відправлень все ще мав позитивну динаміку (рис. 8), що дуже вплинуло на динаміку доходів від туризму у ВВП України.

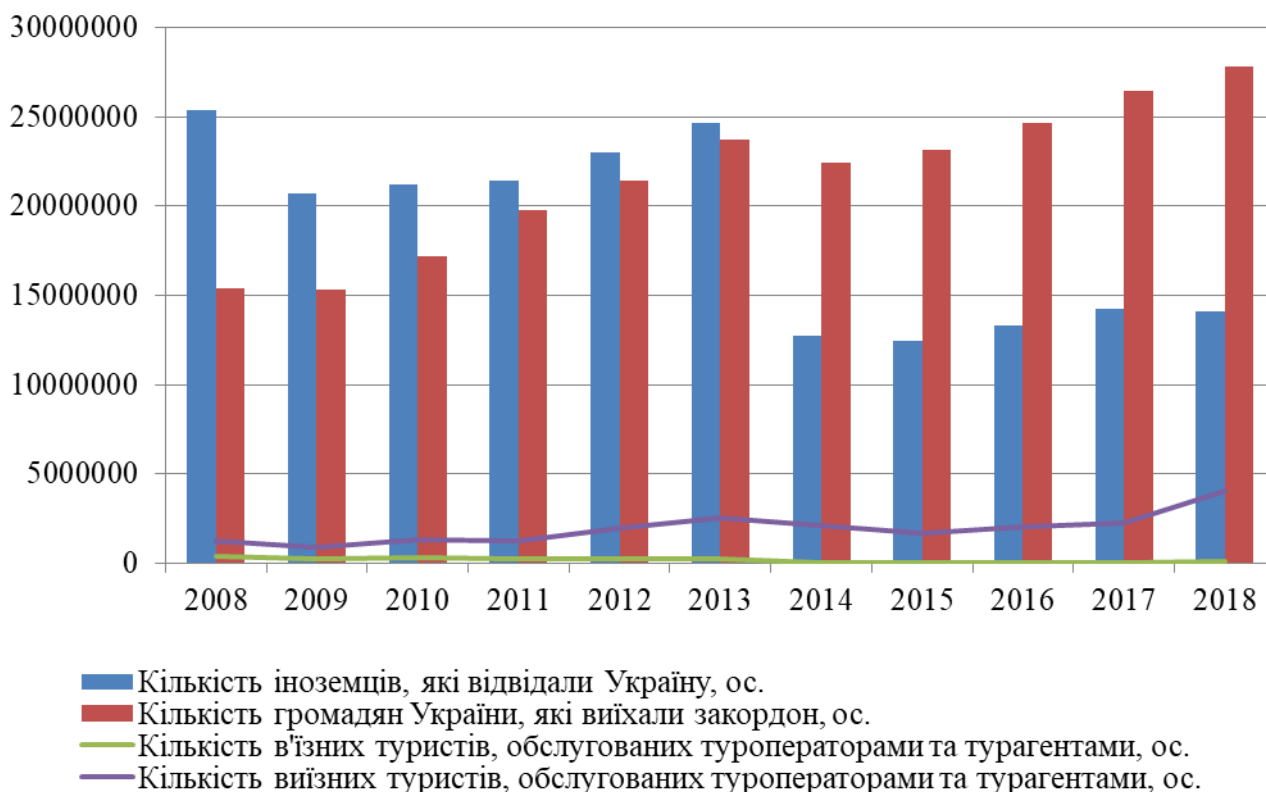

Рис. 8. Динаміка кількості в'їзних та виїзних туристів в Україні в 2008-2018 рр. [4] (2014-2018 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях)

На представленому графіку можна побачити різкий спад іноземних туристів в 2009 році з 25,4 до 20,7 млн. ос., що пояснюється світовою фінансово-економічною кризою 2008 року. Надалі

до 2013 року спостерігається стабільне зростання кількості в'їзних туристів і в 2013 році цей показник досяг позначки 23,7 млн. ос. Проте вже 2014 року ситуація кардинально змінилась через

проведення антитерористичної операції на окупованих територіях і кількість іноземних прибуттів скоротилась до 12,7 млн. ос. З 2015 і до 2018 року вже спостерігається незначна позитивна динаміка в'їзного туризму, але порівнюючи з 2008 роком, у 2018 році кількість іноземних туристів зменшилась на 44,5%.

Виїзний туризм показує іншу динаміку. З 2008 по 2013 рік цей показник виріс з 15,4 до 23,7 млн. ос. В 2014 скоротився на 1,3 млн. ос, через нестабільну економічну ситуацію, але вже з 2014 по 2018 роки кількість громадян України, що виїжджають закордон постійно зростає. В 2018 цей показник становив 27,8 млн. ос., що на 80,5% більше, ніж було в 2008 році.

Цей же графік свідчить, що лише дуже маленька частина в'їзних та виїзних туристів під час поїздок користувались послугами туроператорів або турагентів. Кількість іноземних туристів, які користувались такими послугами в 2008 році становила 372752 ос., а в 2018 році – 75945 ос., що на 79,6% менше. Динаміка користування послугами туристичних операторів та агентів у виїзних туристів напроги має позитивну тенденцію: у 2008 році цей показник становив 1282023 ос., а в 2018 – 4024703 ос., що на 213,9% більше. За даними статистики найчастіше українці відвідують прикордонні країни. У 2018 році частка подорожуючих українців саме до прикордонних країн становила 81,3% від загальної кількості подорожуючих закордон. Порівняно з 2016 роком

відбулось збільшення прибуттів до Росії – 7,8%, Угорщини – 11,3%, Молдови – 0,6%, Білорусі – 25,6%, Румунії – 44,2% та Словаччини – 3,6%. Зменшення кількості подорожуючих на 1,1% відбулось до Польщі. Серед інших туристичних дестинацій для подорожі закордон українці обирають курортні країни, такі як Туреччина, Єгипет, ОАЕ, Італія [6].

У динаміці в'їзних потоків протягом 2016-2018 рр. також спостерігається переважання прикордонних країн. Незмінно лідерами-відвідувачами України є прикордонні країни: Молдова, Білорусь, Росія, Польща, Угорщина, Румунія. Більшість таких виїздів здійснюється з приватною метою. Але кількість прибуттів порівняно з 2016 роком з країн-сусідів зменшилась: Молдова – 0,8%, Росія – 0,2%, Польща – 8,2%, Угорщина – 27,9%, Румунія – 4,5%, Словаччина – 23,5%. Проте істотно збільшилась кількість туристів з Білорусі – на 45,9%. Серед інших країн найбільше приїжджали до України з Ізраїлю, Туреччини, Німеччини, США та Великобританії [6].

Важливим є і дослідження розвитку внутрішнього туризму України (рис. 9), адже наша держава має високий рівень наявності природних та історико-культурних ресурсів. Крім того, сучасна економічна та політична криза в нашій державі змушує український туристів відмовлятися від подорожей закордон і користуватися саме вітчизняними туристичними маршрутами.

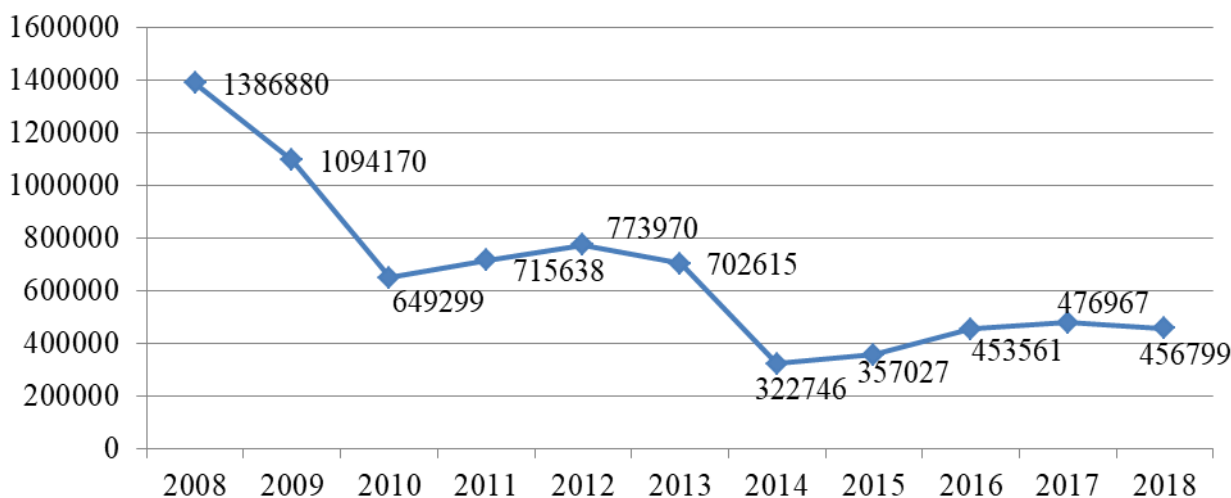

Рис. 9. Динаміка кількості внутрішніх туристів України в 2008-2018 рр., ос. [4]

З наведеного графіку можна зробити висновок, що внутрішній туризм в Україні має негативну тенденцію. Значні спади відбувались в 2009, 2010 роках що пов'язано зі складною економічною ситуацією та в 2014 році, що пов'язано з анексією українських територій. Загалом, порівняно з 2008 роком, кількість внутрішніх туристів в 2018 році зменшилась на 67,1%, з 1386880 туристів до 456799. Тож Україна останніми роками імпортує туристичні послуги і кількість українців, що їдуть відпочивати закордон постійно зростає. В туризмі переважання імпорту над експортом має

негативний вплив на загальний стан економіки. В країнах, де в переважній більшості приймають туристів, розвиток міжнародного туризму спрямований на збільшення припливу іноземної валюти і створення нових робочих місць.

За даними досліджень, загальний внесок туристичної сфери до ВВП нашої держави у 2018 році становив 184,2 млрд. грн., або 5,4% ВВП, прямі витрати туристів становили 1,44% ВВП [5]. Таким чином, частка прямих надходжень від туризму у ВВП України є в декілька разів меншою за сумарні надходження (рис. 10). Більш того, якщо в Україні частка прямого внеску туристичної сфери у ВВП

варіюється від 2,19% у 2009 р. до 1,44% у 2018, то в країнах з пріоритетним розвитком туристичної

галузі цей показник знаходиться на рівні 25–45% [1, с.411].

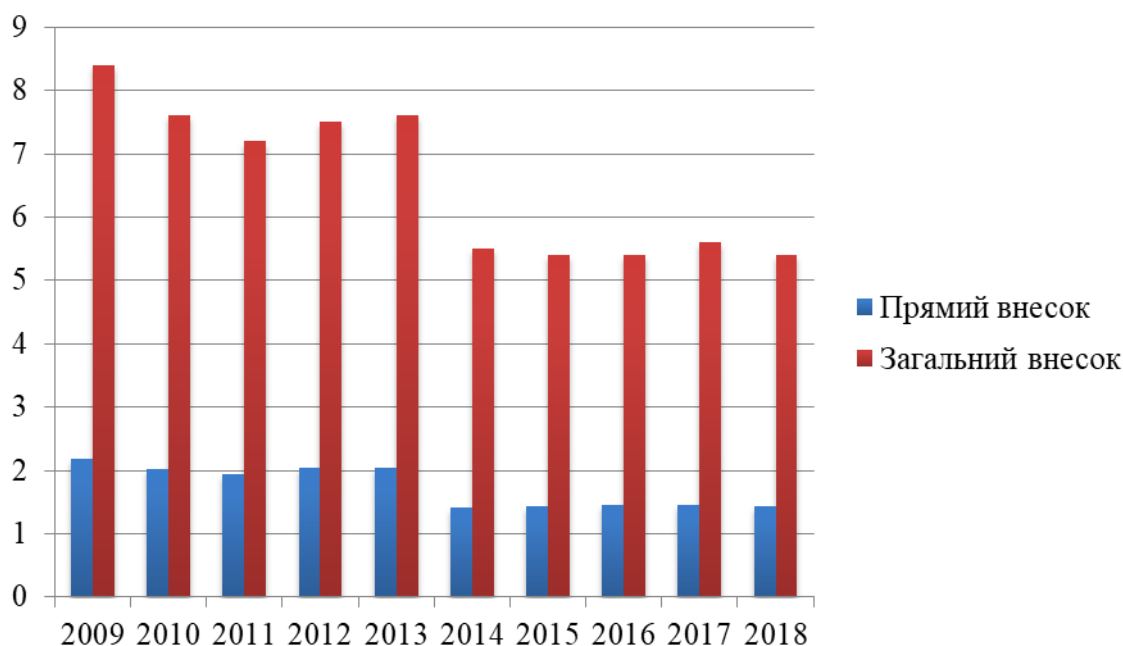

Рис. 10. Частка прямих і загальних надходжень від туристичної сфери до ВВП України у 2009–2018 рр., %. [5]

Щодо впливу туризму на зайнятість, у 2018 р. сумарний внесок в зайнятість склав 791,0 тис. робочих місць, що становить 4,9%, прямий внесок – 206,2 тис. робочих місць, що становить 1,3% [5].

Мережа суб'єктів туристичної діяльності України – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – у 2018 році становила 4293 одиниць, що на 824 одиниці більше, ніж у 2017 році

(табл. 1). У структурі мережі за типами суб'єктів туристичної діяльності найбільш численною категорією є туристичні агенти, частка яких складає 83% від загальної кількості суб'єктів. Порівняно з 2013 роком кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні скоротилась на 15,3%, але порівняно з 2017 роком відбувається позитивна динаміка і приріст в 23,8%.

Таблиця 1

Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні в 2013-2018 рр., од. [4]

Показники	Роки						Відхилення	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2013/2018	2017/2018
Загальна кількість суб'єктів, у т. ч.:	5071	3885	3182	3506	3469	4293	-15,3%	+ 23,8
Туроператори	831	667	500	552	498	529	-36,3%	+ 6,2%
Турагенти	4032	3069	2547	2803	2802	3565	-11,6%	+ 27,2%
Суб'єкти екскурсійної діяльності	208	149	135	151	169	199	-4,3%	+ 17,8%

У регіональному співвідношенні в 2018 році найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності знаходилась в м. Києві – 1093 одиниці, Дніпропетровській області – 416 одиниць, Львівській – 342 одиниці, Одеській – 270 одиниць, Харківській – 266 одиниць. Кількість колективних засобів розміщення в Україні у 2018

році склала 4719 одиниць. За 2018 рік у готелях та аналогічних закладах розміщення було прийнято 5410242 осіб, а у інших закладах розміщення – 1595978 осіб (табл. 2). Всього за цей рік колективні заклади розміщення України надали свої послуги 7006220 особам, з них іноземці склали 13,1% (917889 ос.) [укр. стат].

Кількість колективних засобів розміщення, місць та кількість розміщених осіб в Україні в 2011-2018 рр. [4]

Рік	Кількість колективних засобів розміщення		Кількість місць		Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення	
	Усього, од.	Темп приросту, %	Усього, тис. од.	Темп приросту, %	Усього, тис. ос.	Темп приросту, %
2011	5882		567,3		7426,9	
2012	6041	+ 2,7	583,4	+ 2,8	7887,4	+ 6,2
2013	6412	+ 6,1	586,6	+ 0,5	8303,1	+ 5,3
2014	4572	-28,7	406,0	-30,8	5423,9	-34,7
2015	4341	-5,1	402,6	-0,8	5779,9	+ 6,6
2016	4256	-1,9	375,6	-6,7	6544,8	+ 13,2
2017	4115	-3,3	359,0	-4,4	6661,2	+ 1,8
2018	4719	+ 14,7	300,0	-16,4	7006,2	+ 5,2

За даними таблиці 2 найбільше зростання кількості колективних засобів розміщення порівняно з попереднім роком спостерігалось у 2018 р. і становило 14,7%. При цьому зменшилась кількість місць з 359,0 тис. в 2017 до 300,0 в 2018 році (16,4%), але у кількості осіб, що перебували у колективних засобах розміщення знову бачимо позитивний приріст на 5,2%. Найбільше падіння для всіх трьох складників було в 2014 р.: колективних засобів розміщення (-28,7%), кількості місць (-30,8%), кількості розміщених (-34,7%), що зумовлене втратою рекреаційно-туристичного потенціалу через анексію Криму та військовими діями на сході країни, внаслідок чого кількість міжнародних туристичних відвідувань зменшилася майже вдвічі.

Для аналізу актуальних проблем у сфері туризму нашої держави пропонуємо розглянути Україну за показниками індексу туристичної конкурентоспроможності в 2018 році (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Цей звіт надає унікальну інформацію про слабкі та сильні сторони розвитку сфери туризму кожної країни, а

також виступає інструментом для оцінки можливостей та передбачення больових точок, які заважають або заважатимуть у майбутньому позитивному розвитку туристичної галузі.

Україна, згідно з індексом туристичної конкурентоспроможності у 2018 році, посіла 78 місце із 140 проаналізованих країн, що на 10 місць вище результату 2017 року (Рис. 11). У звіті зазначено Україну, як одну з країн, які зазнали найбільш значного покращення туристичної індустрії в 2018 році. Найнижчі позиції Україна здобула в таких показниках, як «Природні ресурси» (116 місце), «Екологічна стійкість» (114 місце), «Безпека і захист» (107 місце), «Бізнес середовище» (103 місце). Найвищих позицій Україна досягла в показниках «Здоров'я і гігієна» (11 місце), «Цінова конкурентоспроможність» (19 місце), «Людські ресурси і ринок праці» (48 місце), що за допомогою грамотної стратегії можна перетворити на головні конкурентні переваги країни на світовому туристичному ринку [7].

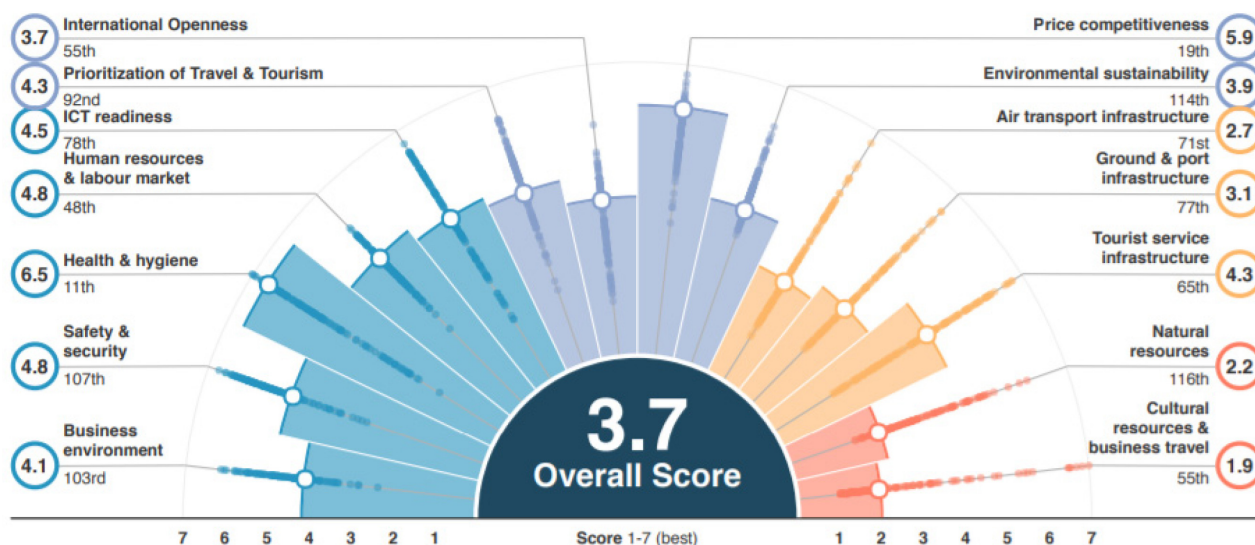

Рис. 11. Огляд позицій України за показниками індексу туристичної конкурентоспроможності у 2018 р. [7]

Для розуміння тенденцій розглянемо динаміку туристичної конкурентоспроможності за змін місця України за показниками індексу 2009-2018 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Оцінки індексу туристичної конкурентоспроможності України за 2009-2018 рр. [7] *

Показники		Роки						Зміна у оцінці /ранжі 2013/2018	Зміна у оцінці /ранжі 2017/2018
		2009	2011	2013	2015*	2017	2018		
Індекс туристичної конкурентоспроможності	оцінка	3,8	3,8	3,9	-	3,5	3,7	-0,2	+0,2
	ранг	77	85	76	-	88	78	-2	+10
Бізнес середовище	оцінка	3,4	3,5	3,6	-	3,7	4,1	+0,5	+0,4
	ранг	72	76	71	-	124	103	-32	+21
Безпека і захист	оцінка	4,7	4,5	4,7	-	3,5	4,8	+0,1	+1,3
	ранг	86	82	77	-	127	107	-30	+20
Здоров'я і гігієна	оцінка	6,4	6,5	6,6	-	6,6	6,5	-0,1	-0,1
	ранг	18	17	8	-	8	11	-3	-3
Людські ресурси і ринок праці	оцінка	3,5	3,3	3,6	-	4,9	4,8	+1,2	-0,1
	ранг	103	118	99	-	41	48	+51	-7
ІКТ готовність	оцінка	3,4	3,2	3,1	-	4,2	4,5	+1,4	+0,3
	ранг	51	68	70	-	81	78	-8	+3
Пріоритезація подорожей і туризму	оцінка	4,0	4,1	4,2	-	4,3	4,3	+0,1	0
	ранг	87	101	84	-	90	92	-8	-2
Міжнародна відкритість	оцінка	3,8	3,8	3,9	-	2,9	3,7	-0,2	+0,8
	ранг	104	107	114	-	78	55	+59	+23
Цінова конкурентоспроможність	оцінка	3,9	4,0	4,0	-	5,2	5,9	+1,9	+0,7
	ранг	116	119	110	-	45	19	+91	+26
Екологічна стійкість	оцінка	4,3	4,2	4,3	-	3,9	3,9	-0,4	0
	ранг	79	88	92	-	97	114	-22	-17
Інфраструктура повітряного транспорту	оцінка	2,6	2,6	2,8	-	2,4	2,7	-0,1	+0,3
	ранг	94	93	78	-	79	71	+7	+8
Наземна та портова інфраструктура	оцінка	3,3	3,4	3,5	-	3,0	3,1	-0,4	+0,1
	ранг	72	74	73	-	81	77	-4	+4
Інфраструктура туристичних послуг	оцінка	3,7	4,4	4,6	-	4,0	4,3	-0,3	+0,3
	ранг	55	53	50	-	71	65	-15	+6
Природні ресурси	оцінка	2,4	2,3	3,0	-	2,3	2,2	-0,8	-0,1
	ранг	112	119	102	-	115	116	-14	-1
Культурні ресурси та ділові подорожі	оцінка	1,8	1,9	2,1	-	2,1	1,9	-0,2	-0,2
	ранг	88	86	80	-	51	55	+25	-4

* у 2015 році жодного показника не було розраховано через нестабільну ситуацію в країні

Згідно показникам даного індексу та проведеного дослідження можна виділити наступні перешкоди, які стають на заваді розвитку туризму на Україні:

– недостатня сприятливість середовища (бізнес сфера, рівень безпеки, інфраструктура інформаційно-комунікаційних технологій);

– не досконалість державної політики та сприятливих умов у сфері подорожей та туризму (пріоритезація сфери подорожей та туризму, міжнародна відкритість, екологічна стійкість);

– не розвинена інфраструктура (інфраструктура повітряного транспорту, інфраструктура наземного та водного транспорту, туристична інфраструктура);

– занедбання природних ресурсів;

– не зацікавленість споживачів культурними ресурсами.

У підсумку це призводить до того, що на сьогодні Україна використовує лише третину наявного туристичного потенціалу.

Подолання всіх цих негативних тенденцій можливий лише шляхом впровадження нововведень. Розширення асортименту туристичних послуг, підвищення сервісу надання послуг, вставлення відповідних цін на ці послуги, реставрації та поліпшення – усе це є необхідним для подальшого розвитку туристичного ринку нашої країни. Не менш важливими є правильне позиціонування, брендінг країни на світовому туристичному ринку, а також підтримка наявних туристичних ресурсів як з боку центральної виконавчої влади, так і з боку місцевих громад.

Для більш детального дослідження та всебічного вивчення сильних та слабких сторін національної туристичної галузі пропонуємо

розглянути SWOT-аналіз розвитку сфери туризму України (табл. 4).

Таблиця 4

SWOT-аналіз туристичного ринку України [2, 3]

Strength – сильні сторони	Weakness – слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприятливе геополітичне розташування та кліматичні умови; 2. Значна історико-культурна спадщина; 3. Наявність диверсифікованих природних та рекреаційних ресурсів; 4. Збережені культурні традиції; 5. Географічне положення України у центрі Європи; 6. Активізація конкуренції серед українських туристичних операторів; 7. Достатній рівень розвитку культури відпочинку населення; 8. Високий транспортний потенціал; 9. Високий рівень освіти населення; 10. Можливості для розвитку всіх видів туризму. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сезонність туристичного продукту; 2. Недостатнє інвестиційне забезпечення інфраструктури туризму; 3. Туристична пропозиція є нерівномірною в географічному відношенні; 4. Недостатнє бюджетне фінансування заходів, які спрямовані на розвиток туристичної та курортної сфери країни; 5. Диспропорція між ціною та якістю туристичного продукту; 6. Нестабільність природно-екологічного стану країни; 7. Зanedбаний стан історико-культурних пам'яток; 8. Відсутність загальнодержавної інформаційної системи у сфері туризму та курортів та її інтеграція до світової інформаційної туристичної мережі; 9. Незадовільний стан транспортної інфраструктури країни, низька якість послуг з перевезення; 10. Недосконалість нормативно-правової бази; 11. Відсутність сформованого цілісного бренду України; 12. Невідповідність якості послуг, які надаються світовим туристичним стандартам; 13. Наявність мовного бар'єру серед населення країни.
Opportunity – можливості	Threats – загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення доходів населення за рахунок розвитку туризму, що поліпшить економічний розвиток держави; 2. Розширення асортименту надаваних послуг та розроблення нових видів турів; 3. Зниження цін на туристичні послуги, за рахунок діяльності в Україні європейських туристичних операторів; 4. Розробка інвестиційних програм для удосконалення туристичної сфери; 5. Популяризація країни в інших регіонах і континентах; 6. Впровадження конкурентоспроможного національного туристичного продукту; 7. Збільшення різних туристичних напрямів (зелений, екстремальний, культурно- історичний та ін.); 8. Впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу; 9. Підвищення рівня збереження культурно-історичних пам'яток; 10. Розвиток маркетингової політики в туристичній галузі; 11. Розвиток інформаційних систем; 12. Підтримка та розвиток внутрішнього туризму; 13. Інвестиційні механізми розвитку туристичної інфраструктури; 14. Покращення рівня обслуговування та екологічної ситуації; 15. Створення іміджу країни як стабільної та безпечної. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільна політична та економічна ситуація; 2. Зниження загального рівня життя населення; 3. Збільшення ціни на туристичні послуги та відповідне зменшення попиту; 4. Значний рівень безробіття, що створює основу для збільшення злочинності; 5. Слабкий інвестиційний клімат; 6. Розвиток виїзного туризму; 7. Розвиток туризму та конкуренції в близько розташованих країнах; 8. Зношеність інфраструктури та комунікацій; 9. Демографічна катастрофа; 10. Зміна кліматичних умов; 11. Можливість виникнення епідеміологічних захворювань; 12. Природні катаклізми.

Проведений SWOT-аналіз дає змогу зробити **висновок**, що Україна об'єктивно має потужний туристичний потенціал та гарні можливості його

підтримки та розвитку, але на даний момент, він використовується не дуже ефективно. Необхідним є підвищення рівня основних напрямів

стимулювання туристичної діяльності в Україні, що зможе посилити взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами розвитку як всієї країни, так і окремих регіонів. В свою чергу це сприятиме зміцненню економіки, наповненню бюджету, збільшенню рівня доходів населення, створенню потужної туристичної галузі та збереженню історико-культурної спадщини країни.

Якщо ж держава прагне зробити ринок туристичних послуг України перспективним напрямком розвитку країни в цілому, необхідно вирішувати ці проблеми вже найближчим часом. Основною метою має стати збільшення потоку іноземних туристів до країни та розвиток внутрішнього туризму.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST MARKET OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRENDS

Irina Shamara, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N Karazin Kharkiv National University, 6, Svobody Sq., Kharkov, Ukraine, 61022, email: shamara@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000000224319185>

Hanna Haponenko, PhD (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Daria Kryvulkina, std., V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: dariakryvulkina@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6745-2875>

The tourism industry is an increasingly important element in Ukraine's economy, the vector of development of which is aimed at active integration into the world economy, but at the same time the pace of its development leaves Ukraine at the lowest ranking positions in the world tourism market. In this situation, it is important to study the factors that create obstacles to tourism development in Ukraine and determine the prospects of the domestic tourism market, which should be the basis for implementing measures to realize the tourism potential of Ukraine and stimulate international tourism. The article analyzes the current state of development of the tourism industry of the world and Ukraine. The problematic aspects of the industry development in the country are determined on the basis of the indicators of the tourist competitiveness index. Prospects for the development of the national tourism market are studied. The subject of the article is the current state, problems and prospects of the national tourism market in the context of global trends. The aim is to study the state of the tourism business in Ukraine, identify problems and prospects for the development of the domestic tourism market. Objective: to identify the features of the market of tourist services of Ukraine and the prospects of successful entry into the world market of tourist services. General scientific methods are used: analytical, static, descriptive, comparative and structural-logical analysis. The following results were obtained: based on the study, it was found that the level of development of the tourism market of Ukraine is very low compared to world indicators, despite the fact that Ukraine has a strong tourism potential. It is proved that Ukraine can offer competitive tourist products in all promising tourist areas and has all the opportunities to successfully enter the world tourism market, provided that the existing problems of the domestic industry are overcome. Conclusions: it is necessary to increase the level of the main areas of tourism promotion in Ukraine, which will strengthen the relationship of tourism with other priority areas of development as a whole country and individual regions, which, in turn, will strengthen the economy, fill the budget, increase incomes of the population, the creation of a powerful tourism industry and the preservation of the historical and cultural heritage of the country.

Keywords: dynamics of tourist flows, tourism industry, competitiveness, international tourism, tourism, tourist market.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО РЫНКА УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕМИРОВЫХ ТЕНДЕНЦИЙ

Шамара Ирина Николаевна, канд.экон.наук, доцент, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, email: shamara@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000000224319185>

Гапоненко Анна Игоревна, канд.экон.наук, доцент, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Кривулькина Дарья Игоревна, студентка, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: dariakryvulkina@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6745-2875>

Индустрия туризма выступает все более значимым элементом в экономике Украины, вектор развития которого направлен на активную интеграцию в мировое хозяйство, но вместе с тем по темпам своего развития оставляет Украину на самых низких рейтинговых позициях мирового туристического рынка. В такой ситуации актуальными являются исследования факторов, создающих препятствия для развития туризма в Украине и определения перспектив отечественного туристического рынка, которые должны стать основой для внедрения мероприятий по реализации туристического потенциала Украины и стимулирования международного туризма. В статье анализируется современное состояние развития туристической индустрии мира и Украины. Определяются проблемные аспекты развития отрасли в стране на основе показателей индекса туристической конкурентоспособности. Исследуются перспективы развития национального туристического рынка. Предметом исследования статьи является современное состояние, проблемы и перспективы развития национального туристического рынка в контексте общемировых тенденций. Цель состоит в изучении состояния туристического бизнеса в Украине, выявлении проблем и перспектив развития отечественного туристического рынка. Задача: выявление особенностей рынка туристических услуг Украины и перспектив успешного выхода на мировой рынок туристических услуг. Используются общенаучные методы: аналитический, статистический, описательный, сравнительный и структурно-логический анализ. Получены следующие результаты: на основе проведенного исследования, было выявлено, что уровень развития туристического рынка Украины очень низкий по сравнению с мировыми показателями, при том, что Украина имеет большой туристический потенциал. Доказано, что Украина может предложить конкурентоспособные туристические продукты по всем перспективным туристическим направлениям, и имеет все возможности успешного выхода на мировой туристический рынок при условии преодоления имеющихся проблем отечественной отрасли. Выводы: необходимо повышение уровня основных направлений стимулирования туристической деятельности в Украине, что сможет усилить взаимосвязь туризма с другими приоритетными сферами развития, как всей страны, так и отдельных регионов, что, в свою очередь, будет способствовать укреплению экономики, наполнению бюджета, увеличению уровня доходов, созданию мощной туристической отрасли и сохранению историко-культурного наследия страны.

Ключевые слова: динамика туристических потоков, индустрия туризма, конкурентоспособность, международный туризм, туризм, туристический рынок.

References

1. Mordan E. Yu., Bilets A. S., Serdyuk K. V. (2017) Investitsiyi v turistichnu sferu Ukrayini: suchasniy stan, problemi ta perspektivi [Investments in the tourism sphere of Ukraine: current state, problems and prospects]. *Groshi, finansi, kredit*. Vol. 19, pp. 410 – 414. (in Ukrainian)
2. Lotish O. Ya. (2017) Strategichni pidhodi do rozvitku rinku turistichnih poslug v Ukrayini [Strategic approaches to the development of the market of tourist services in Ukraine]. *Naukoviy visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu*. Vol. 25(1), pp. 134 – 138. (in Ukrainian)
3. Hmelevskiy O. V., Koshivska M. V. (2018) Rozvitok turizmu v konteksti Evrointegratsiyi Ukrayini [Tourism development in the context of Ukraine's European integration]. *Priazovskiy ekonomichniy visnik: elektron. nauk. zhurn. Klasich. privat. un-t. Zaporizhzhya*, 2 (07), pp. 15 – 21. (in Ukrainian)
4. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Data and statistics. Available at: <http://knoema.ru>
6. Website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Available at: <http://www.me.gov.ua>.
7. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. The World Economic Forum. 2019. Available at: <http://www.weforum.org>.
8. UNWTO Tourism Highlights. Available at: <https://www.unwto.org>
9. World travel and tourism council (WTTC). Available at: <https://www.wttc.org/>
10. Babenko, V., Pasmor, M., Pankova, Ju., Sidorov, M. (2017). The place and perspectives of Ukraine in international integration space. *Problems and Perspectives in Management*, Vol. 15, Issue 1, pp. 80-92. doi: 10.21511/ppm.15(1).2017.08

Література

1. Мордань Є. Ю., Білець А. С., Сердюк К. В. Інвестиції в туристичну сферу України: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Гроші, фінанси, кредит*. 2017. Вип. 19. С. 410 – 414.
2. Лотиш О. Я. Стратегічні підходи до розвитку ринку туристичних послуг в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 25(1). С. 134 – 138.
3. Хмелевський О. В., Кошівська М. В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. *Приазовський економічний вісник: електрон. наук. журн. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя*. 2018. № 2 (07). С. 15 – 21.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Данні та статистика. URL: <http://knoema.ru>
6. Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua>.
7. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019: The World Economic Forum. 2019. URL: <http://www.weforum.org>.
8. UNWTO Tourism Highlights. URL: <https://www.unwto.org>
9. World travel and tourism council (WTTC). URL: <https://www.wttc.org/>
10. Babenko, V., Pasmor, M., Pankova, Ju., Sidorov, M. The place and perspectives of Ukraine in international integration space. *Problems and Perspectives in Management*, 2017, Vol. 15, Issue 1, pp. 80-92. doi: 10.21511/ppm.15(1).2017.08